

PARTICULARITIES OF ENVIRONMENTAL DAMAGE

Lucreția Dogaru

Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: At the doctrinal level, there are some divergences regarding the nature and the extent of environmental damage, as well as the way how it could be repaired.

Representing a form of damage consisting of the attainment of environmental values by damaging a right or a legitimate interest, the repair of the resulting environmental damage falls under the legal responsibility of its author.

We considered that, the particularities of the environmental damage and the problems they raise require a classification and at the same time, an analysis of them by categories.

Also, with regard to legal liability for environmental damage, some issues specific to these categories of illicit deeds have also been imposed on the analysis.

In addressing the issue of ecological damages, we will try to provide a general overview concerning the responsibilities, by examining with priority some aspects of the judicial liability for these categories of damages.

Keywords: environmental damage, responsibilities, environmental victim, legal liability, repairing the damage, illegal deeds.

1. Considerații prealabile

Definim dauna ecologică ca fiind acea vătămare ce aduce prejudicii ansamblului elementelor de mediu, fiind consecința unor fapte sau acte ilicite care prin efectele lor, dăunează mediului. Problema ce se ivește este că, o astfel de vătămare sau atingere adusă mediului, tocmai datorită caracterului său indirect și difuz, nu permite întotdeauna constituirea dreptului la reparare¹. Cu toate că în doctrină există unele divergențe în privința naturii și întinderii daunei ecologice precum și a modalității de reparațiune, una dintre problemele esențiale vizează stabilirea victimei acesteia. Astfel, la nivel doctrinar dauna ecologică este apreciată fie ca o vătămare cauzată de către om mediului, fie, potrivit concepțiilor antropocentrice, având ca victimă omul (sănătatea, bunurile și activitățile sale, bunăstarea sa), mediul constituind sursa daunei și nu victima sa². Potrivit opiniilor concordante din doctrină și argumentelor invocate în acest sens, victima directă a vătămării este mediul înconjurător.

Cu toate că, multe activități umane antrenează efecte asupra mediului, definirea unei limite peste care acestea pot fi considerate ca fiind negative și capabile să genereze în final un drept la reparație, nu este încă stabilită.

Amintim în acest context că, mult timp dauna ecologică a fost asimilată altor categorii de prejudicii, însă treptat ea a dobândit autonomie în raport cu acestea, aspect ce rezultă indubitabil din

¹A se vedea, **Michel Prieur**, *Droit de L'environnement*, 6e édition, Précis Broché, Editeur Dalloz, Paris, 2011, p.740 et suivants.

²**Patrick Girod**, în lucrarea sa, *La réparation du dommage écologique*, Revue internationale de droit comparé, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1976, p. 418, asimilează dauna ecologică cu cea produsă prin poluare și consideră că vizează toate domeniile ce contribuie la degradarea mediului natural, dauna ecologică fiind cea cauzată de către om mediului. Și reputatul ecologist **Francis Caballero**, în *Essai sur la notion juridique de nuisance*, LGDJ, Paris, 1981, consideră dauna ecologică ca fiind cauzată direct mediului, și independentă de urmările sale asupra persoanelor și bunurilor.

Convenția de la Lugano, ce se referă la „orice pierdere sau daună ce ar rezulta din alterarea mediului înconjurător”³.

În accepțiunea legislației române în materie de mediu, sintagma prejudiciu sau daună ecologică desemnează efectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului provocat de poluanți, activități dăunătoare sau dezastre. Din această definiție rezultă că este vorba de o exprimare valorică a consecințelor prejudiciilor cauzate sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, consecințe generate de poluanți, de activități umane dăunătoare ori dezastre ecologice.

Cu toate că, în sens metaforic se poate spune că victima daunei ecologice este mediul, potrivit reglementării juridice a mediului, victima acestui fenomen constituie obiectul derivat sau material al unei complexități de raporturi juridice. Se știe că raporturile juridice sunt raporturi interumane, astfel că victimele ce pot invoca o reparare financiară sunt doar oamenii, indiferent dacă au suferit paguba ecologică în mod direct (în calitatea lor de persoane fizice sau juridice de drept privat), ori indirect (în calitatea lor de persoane juridice de drept public, de persoane morale ori în ansamblu, ca omenire, comunitate locală, statală sau internațională). Pe un astfel de considerent se poate afirma că mediul neputând fi subiect al raporturilor juridice, acesta nu poate fi nici victimă ecologică sau prejudiciat, ci doar obiect al unei daune ecologice. Amintim totodată că deși potrivit definiției legale, dauna ecologică este provocată de către poluanți, activități dăunătoare sau dezastre, există numeroase situații în care aceasta poate fi rezultatul existenței sau activității și a altor viețuitoare, altele decât omul.

Reprezentând o formă de prejudiciu constând în atingeri aduse unor valori ale mediului, prin lezarea unui drept sau interes legitim, repararea pagubei ecologice produse cade sub aspect juridic, în sarcina autorului acesteia⁴.

Astfel cum am precizat încă de la începutul studiului, cu toate că daunele ecologice sunt consecința unor fapte sau acte care prin efectele lor dăunează mediului, stabilirea cu exactitate a dreptului de reparație este deseori dificilă. De altfel, soluționarea practică a daunei ecologice este eficace numai când există un rezultat negativ cuantificabil, de cele mai multe ori declanșarea răspunderii juridice de mediu fiind incertă și dificilă fie din lipsa de probe fie de rezultate imediate. Cu toate că cea mai importantă și distinctă trăsătură a daunei ecologice este ireversibilitatea, dovedirea acesteia este destul de dificilă întrucât efectele sale negative nu se produc imediat și totodată sunt greu de perceput.

Particularitățile daunelor ecologice și problemele pe care acestea le ridică, impun o clasificare și o analiză a acestora pe categorii, astfel că vom expune în cele ce urmează, câteva dintre acestea.

Luând ca prim criteriu de clasificare, modul lor de producere, vom distinge între *daunele directe* și *cele indirecte sau daunele „prin ricoșeu”*. În prima categorie, denumite daune ecologice pure, sunt incluse daunele cauzate mediului propriu-zis, independent de lezarea unui interes uman, cea de-a doua categorie cuprinzând daunele cauzate omului, bunurilor ori proprietății. După obiectul lor, pagubele ecologice sunt susceptibile de clasificare în, *pagube cauzate mediului natural sau artificial, sănătății umane, proprietății ori pierderi economice*. Desigur că, încadrarea acestora într-o categorie sau alta depinde de valoarea lezată. Pe de altă parte, luând în considerare caracterul prejudiciului, se distinge între *daunele de origine reală sau primară* (cauzate valorilor

³ A se vedea Convenția de la Lugano (21 iunie 1993); În acest document, noțiunea de mediu înconjurător dobândește o accepțiune largă, cuprinzând elementele naturale și biotice cum sunt aerul, apa, solul, fauna și flora, interacțiunea dintre asemenea factori, din bunuri care compun moștenirea culturală și aspectele caracteristice ale peisajului.

⁴ A se vedea, **Ernest Lupan**, *Noțiunea juridică a poluatorului mediului*, Revista Curentul Juridic. Târgu-Mureș, nr.1/2002; tot **Ernest Lupan**, *Dreptul la indemnizație a victimei poluării*, Revista Dreptul, București, nr.9/ 2002,

materiale, cele ce aduc atingere intereselor patrimoniale ale persoanelor) și cele *de origine secundară* (ce sunt rezultatul direct al daunelor primare și care apar sub forma unor pierderi de natură fiziologică, genetică, morală, etc.). Această din urmă categorie de daune, implică ca despăgubirea să cuprindă cheltuielile necesare refacerii mediului afectat, nerealizarea unor venituri, precum și orice altă pierdere ecologică. Și modul de reparare al daunelor ecologice, implică gruparea acestora în *daune reparabile în natură* (categorie ce privește strict daunele cauzate elementelor naturii) și *daune reparabile prin echivalent bănesc*⁵. Repararea în natură a prejudiciului ecologic pune în evidență specificitatea acestuia și, poate fi asigurată prin intervenția umană. Repararea pecuniară sau prin echivalent bănesc vizează indemnizarea prejudiciului material sau moral suferit de victimă, prin achitarea contravalorii acestuia prin echivalent bănesc, bineînțeles pe baza unei egalizări corespunzătoare între pagubă și indemnizație⁶. Desigur că, prejudiciul ecologic având de regulă, un caracter patrimonial, acesta este susceptibil de evaluare bănească, în timp ce prejudiciul moral, cauzat prin lezarea unui interes nepatrimonial, poate avea caracter patrimonial sau moral. Se distinge de asemenea și cu referire la cauza daunelor ecologice, între *daune contractuale* (cesunt consecința încălcării unei obligații stabilite printr-o convenție încheiată între autorul lor și victimă, obligație preexistentă ce poate genera pagube atât contractantului cât și mediului natural), și *daune extra-contractuale* (ce includ pagubele care antrenează răspunderea civilă delictuală).

Luând în considerare posibilitatea prevederii sau nu, a întinderii daunei ecologice, aceasta poate fi *previzibilă* sau *imprevizibilă*. Desigur că, o astfel de clasificare este relevantă pentru stabilirea distincției între răspunderea civilă delictuală și cea contractuală, întrucât în cazul răspunderii contractuale, debitorul răspunde, de principiu, numai pentru prejudiciul previzibil (excepție fiind culpa sa gravă), iar în cazul răspunderii delictuale, acesta răspunde atât pentru prejudiciul cert sau previzibil (cel ale cărui consecințe puteau fi prevăzute în momentul săvârșirii acțiunii ilicite), cât și pentru prejudiciul imprevizibil (cel ale cărui urmări care nu puteau fi prevăzute). Clasificarea daunelor ecologice în funcție de criteriul duratei lor, în *daune instantanee* (produse deodată sau într-o perioadă scurtă de timp) și *daune succesive* (ce sunt consecința aceluiași fapt ilicit dar care se produc într-o perioadă mai îndelungată de timp, cum ar fi de pildă, starea de infirmitate auditivă datorată poluării sonore), interesează mai ales cu referire dimensiunea reparației și modalitatea de reparare a prejudiciului.

2. Unele probleme specifice daunelor ecologice

Cu referire la răspunderea juridică pentru prejudiciile ecologice⁷, se impun analizei câteva probleme specifice acestor categorii de fapte ilicite.

Precizăm că, prin consacrarea la nivel constituțional a obligației statului român de a reface și ocroti mediul înconjurător, precum și de a menține echilibrul ecologic, s-a creat cadrul juridic general pentru ocrotirea victimelor poluării, prin mijloace de drept civil. Rezultă astfel o obligație a statului la restabilirea echilibrului ecologic, dar și o obligație în sarcina instituțiilor civile în soluționarea delictelor prin care s-au produs prejudicii ecologice⁸.

Însă, răspunderea juridică de mediu⁹ implică mai ales aspecte legate de stabilirea prejudiciului ecologic. Amintim în acest context că, potrivit dispozițiilor art.5 lit. e din O.U.G.

⁵ **Adriana Corhan**, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, Ed. Lumina Lex, București 1999.

⁶ Potrivit art. 1386, alin. 1 din Codul Civil român, despăgubirile urmează a fi stabilite fie prin acordul părților, pe cale amiabilă, fie prin hotărâre judecătorească; a se vedea, **Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa, Stelian-Ioan Vidu**, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 202 și urm.

⁷ Vezi **Ernest Lupan**, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Ed. C. H. Beck, București, 2009, p. 350 și urm.

⁸ Detalii, **Daniela Marinescu**, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 600 și urm.

⁹ Detalii, **Mircea Duțu, Andrei Duțu**, *Răspunderea în dreptul mediului*, Ed. Academiei Române, București, 2015, p. 32 și urm.

nr.195/2005 modificată și republicată ulterior, statul român recunoaște oricărei persoane fizice sau juridice, dreptul la despăgubire pentru prejudiciul ecologic suferit. Desigur că, prejudiciul cauzat în mod direct nu poate oferi satisfacție sub aspect practic, fiind necesară și existența unei legături cauzale indirecte. Orice daună ecologică creată printr-o legătură cauzală, pentru a fi susceptibilă de reparație trebuie să fie consecința directă și imediată a daunei directe, context în care se acceptă extinderea reparației peste limitele prejudiciului direct. Este considerat prejudiciu indirect, acela ce excede câmpului răspunderii juridice, dacă nu se află în legătură cauzală cu fapta ilicită. Determinarea corectă a prejudiciului ecologic presupune utilizarea raportului cauzal, cu toate dificultățile teoretice ori practice ce pot interveni.

Deși repararea integrală a prejudiciului ecologic este esențială, la stabilirea întinderii obligației de dezdăunare, instanța poate lua în considerare numai dimensiunea sa certă, determinată și actuală¹⁰. Caracterul cert al acestei categorii de prejudicii poate îmbrăca aspecte particulare în raport cu realitatea, specificul și actualitatea lor, ori cu pierderea unei speranțe de viață. În dreptul civil, caracterul cert al prejudiciului presupune o existență sigură și neîndoieală, precum și posibilitatea evaluării sale. În dreptul mediului însă, datorită particularităților și complexității daunelor ecologice, intervin dificultăți în determinarea și dovedirea existenței acestora, fiind considerate noțiuni relative de o probabilitate suficientă. De pildă, pierderea speranței de viață sau a unei șanse, indică un aspect al câștigului nerealizat, cu particularități conferite de dreptul mediului, astfel că reparațiunea presupune luarea în calcul a pierderii speranței de viață sau a unei șanse, situație ce poate îmbrăca aspecte multiple¹¹.

În ceea ce privește prejudiciile viitoare și eventuale, cele a căror producere în viitor este nesigură, obligația la reparare se impune numai după producerea lor sau numai dacă există certitudinea că ele se vor produce. Precizăm că, determinarea unei daune viitoare este dificilă în dreptul mediului tocmai datorită aspectelor ce țin de posibilitatea evaluării efectelor poluării ori de împrejurările viitoare și nesigure de care depinde aprecierea acesteia.

Există categoria daunelor ecologice anormale, ce țin de natura activității economice poluante sau a unor lucrări nedorite, ce pot determina pagube inevitabile. Precizăm în acest context că, deși anormalitatea nu este o condiție generală a reparațiunii, ea este considerată a fi importantă întrucât constituie un criteriu decisiv în repararea așa-numitor tulburări de vecinătate.

3. Forme specifice de daune ecologice. Particularități.

Luând în considerare atât particularitățile cât și complexitatea daunelor ecologice, jurisprudența a definit și alte tipuri de daune, cum sunt cele cu caracter nefinanciar, daunele de dezvoltare și măsurile de salvare¹². Aceste categorii distincte de prejudicii exprimă forme particulare de daune sau pagube produse mediului natural¹³.

Daunele sau prejudiciile non-financiare, au un caracter moral, fiind reprezentate de pierderea beneficiului sau privarea de folosință ori așa-numita pierdere de acord. Aceste categorii de daune ecologice exprimă prejudiciul moral, ce a fost creat și impus pe cale jurisprudențială. Astfel, jurisprudența în materie a stabilit că despăgubirile pentru prejudiciile morale se acordă persoanei lezate îndreptățite să le primească, împreună cu cele patrimoniale, în scopul reparării corecte și

¹⁰ Pentru detalii, a se vedea **Ernest Lupan, Mircea Ștefan Minea, Andrei Marga**, *Tratat elementar de Dreptul Mediului*, Partea Specială, Vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p.463.

¹¹ De pildă, în cazul „Amoco Cadiz”, instanța a stabilit că în zona terestră și marină, marea neagră a distrus considerabil vegetația și fauna, fapt pentru care a acordat despăgubiri pentru costul operațiunilor de curățire și al echipamentelor utilizate, pentru pierderea elementelor de floră și faună, refuzând acoperirea pierderii capacității elementelor poluate de a se regenera; A se vedea în acest sens, **Alexander Kiss**, *Le droit de l'homme a la conservation de l'environnement*, Strasbourg, 1990, p.446.

¹² Cu referire la formele particulare de prejudicii ecologice, a se vedea, **Mircea Dușu, Andrei Dușu**, *Dreptul mediului*, Ed. C. H. Beck, București, 2014, p. 134-214.

¹³ A se vedea, **Mircea Dușu**, *Tratat de Dreptul Mediului*, Vol. I, Ed. C. H. Beck, București, 2008, p.167.

complete a daunei suferite. Prejudiciile de dezvoltare sunt tipul de pagube nedeductibile, fundamentate pe teoria riscului potrivit căreia persoanele ce obțin profit dintr-o activitate determinând un risc, trebuie să își asume toate consecințele. Tot pe cale jurisprudențială s-au impus și măsurile de salvare¹⁴ cu referire la repararea pagubelor ecologice, ce se concretizează în ajutorul acordat de terții neafecțați printr-o catastrofă ecologică. Potrivit acestei orientări, persoanele ce au colaborat ocazional și spontan la o operațiune de combatere a poluării pot fi indemnizate de către autorul daunei ecologice.

Dezastrul ecologic ce se produc în mod frecvent în ultimul timp, ridică o serie de probleme, îndeosebi cu privire la evaluarea exactă a prejudiciului ecologic cauzat astfel. Desigur că, activitatea de prevenire a riscurilor ecologice este mult mai economicoasă și totodată mai importantă decât compensarea prejudiciilor ecologice care pot avea deseori un caracter ireversibil. Principiul prevenirii poluării este un principiu esențial în dreptul mediului, ce reclamă atât reglementarea unor obligații cu caracter preventiv, cât și promovarea de activități ce pot avea drept consecință evitarea modificărilor negative ale calității factorilor de mediu.

Noțiunea de răspundere juridică pe care o presupune principiul prevenirii, implică introducerea de obligații cu caracter preventiv, promovarea de activități ori proceduri care să urmărească evitarea alterării calității mediului ori preîntâmpinarea producerii de pagube. Răspunderea de mediu are tocmai rolul de a determina ce trebuie făcut pentru a preveni o pagubă ecologică. Desigur că, principiul prevenirii poluării mediului interferează cu noțiunea de pagubă ecologică și iminența prejudiciului.

Stabilirea daunei ecologice pure (ce are în vedere prejudiciul suferit de mediul înconjurător propriu-zis, independent de lezarea directă a unui interes uman), presupune unele dificultăți pe considerent că aceasta poate fi rezultatul unui proces îndelungat. Întrucât deteriorarea mediului afectează atât calitatea vieții generațiilor prezente cât și cea a generațiilor viitoare, principiul prevenirii poluării și producerii pagubelor ecologice are un rol esențial cu privire la calitatea mediului și a vieții.

Cu referire la daunele ecologice, o problemă ce se ridică vizează subiectul îndreptățit să primească indemnizația pentru dauna ecologică pură. Desigur că, mediul natural reprezentând o valoare fundamentală ocrotită prin lege, acesta nu este o victimă care să reclame reparațiunea¹⁵. În dreptul internațional, mediul prejudiciat având statut de patrimoniu comun, subiectul îndreptățit la reparațiune este în principiu statul, ca titular al mediului¹⁶. În dreptul intern, subiect al reparațiunii poate fi statul, o unitate administrativ-teritorială, o persoană fizică sau juridică de drept public sau privat, prejudiciată ca urmare a nerespectării normelor de dreptul mediului, a obligațiilor de prevenire a poluării etc. Deținătorii factorilor de mediu sunt și subiecții îndreptățiți să ceară repararea daunelor ecologice, aceștia putând pretinde reparațiunea direct pe cale amiabilă, personal ori prin intermediul unor asociații, a autorităților administrative ori judiciare ce pot obliga persoana responsabilă la plata indemnizației pentru refacerea mediului afectat.

În concluzie, faptele ilicite de mediu ce au ca rezultat încălcarea unor drepturi patrimoniale și nepatrimoniale (cum ar fi, încălcarea dreptului la sănătate, a dreptului la viață privată sau a dreptului de proprietate), impun protejarea mediului și prin intermediul mijloacelor de drept civil¹⁷.

¹⁴Noțiunea de măsuri de salvare a fost consacrată în Convenția de la Bruxelles, din 29 noiembrie 1969. Instanțele franceze au folosit acțiunea de salvare pentru a indemniza ajutorul benevol acordat de terți cu ocazia unor catastrofe ecologice cum ar fi, mările negre.

¹⁵ Cu referire la victima poluării, a se vedea, **Daniela Marinescu**, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015.

¹⁶**Serban Alexandru**, *Regimul juridic al răspunderii civile pentru daune cauzate prin poluare în context internațional*, Ed. Universul Juridic, București, 2013.

¹⁷ Pentru detalii, **Simona-Maya Teodoroiu**, *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*, Ed. Lumina Lex, București 2003, p. 276 și urm.

Dreptul la despăgubire pentru prejudiciul ecologic produs, își află temeiul juridic în dreptul persoanelor de a nu fi private de un mediu sănătos și protejat, și nu neapărat în conduita autorului faptei ilicite.

BIBLIOGRAPHY

1. **Adriana Corhan**, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, Ed. Lumina Lex, București 1999;
2. **Alexander Kiss**, *Le droit de l'homme a la conservation de l'environnement*, Strassbourg, 1990;
3. **Daniela Marinescu**, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
4. **Daniela Marinescu**, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, Ed. Universul Juridic, București, 2010;
5. **Ernest Lupan, Mircea Ștefan Minea, Andrei Marga**, *Tratat elementar de Dreptul Mediului*, Partea Specială, Vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 1997;
6. **Ernest Lupan**, *Noțiunea juridică a poluatorului mediului*, Revista „Curentul Juridic”, Târgu-Mureș, nr.1/2002;
7. **Ernest Lupan**, *Dreptul la indemnizație a victimei poluării*, Revista „Dreptul”, București, nr.9/ 2002;
8. **Ernest Lupan**, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Ed. C. H. Beck, București, 2009;
9. **Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa, Stelian-Ioan Vidu**, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012;
10. **Michel Prieur**, *Droit de L'environnement*, 6e édition, Précis Broché, Editeur Dalloz, Paris, 2011;
11. **Mircea Dușu**, *Tratat de Dreptul Mediului*, Vol. I, Ed. C. H. Beck, București, 2008;
12. **Mircea Dușu, Andrei Dușu**, *Dreptul mediului*, Ed. C. H. Beck, București, 2014;
13. **Mircea Dușu, Andrei Dușu**, *Răspunderea în dreptul mediului*, Ed. Academiei Române, București, 2015;
14. **Simona-Maya Teodoroiu**, *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*, Ed. Lumina Lex, București 2003;
15. **Șerban Alexandru**, *Regimul juridic al răspunderii civile pentru daune cauzate prin poluare în context internațional*, Ed. Universul Juridic, București, 2013.